

๑. ชื่อนวัตกรรม

“วัคซีนใจ ต้านภัย COVID 19 ตำบลอุทัยเก่า อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ปี ๒๕๖๕”

๒. หลักการและเหตุผลที่มาของปัญหา

รพ.สต.อุทัยเก่า มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด ๒,๕๒๒ คน เพศชาย ๑,๒๑๑ คน เพศหญิง ๑,๓๑๑ คน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอหนองฉาง ประมาณ ๓ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดอุทัยธานี ประมาณ ๒๖ กิโลเมตร

พื้นที่อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งพง อำเภอหนองฉาง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลหนองสรวง และ ตำบลทุ่งโพ อำเภอหนองฉาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลหนองฉาง อำเภอหนองฉาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งโพ อำเภอหนองฉาง ตำบลตลุกคู่อำเภอหนองฉาง

พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นดินร่วน เหมาะแก่การทำการเกษตร มีระบบชลประทาน ระบบท่อและเหมืองส่งน้ำ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนาข้าว) ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ตำบลอุทัยเก่า ช่วงปลายปี ๒๕๖๔ พบผู้ป่วยติดเชื้อจำนวน ๒ ราย ๑ รายติดเชื้อมาจากกรุงเทพมหานครที่กลับบ้าน ๑ ราย รับเชื้อมาจากที่ทำงาน ควบคุมการแพร่กระจายเชื้อไม่พบผู้ติดเชื้อเพิ่มเติม ช่วงเดือนกุมภาพันธ์พบการแพร่กระจายเชื้อเป็นจำนวนมากจากพื้นที่ใกล้เคียงทั้งตำบลหนองฉาง ทุ่งโพ หนองสรวง ทุ่งพง จนในที่สุดก็ควบคุมสถานการณ์ไว้ไม่อยู่ช่วงเดือนมีนาคม ๒๕๖๕ ตำบลอุทัยเก่าได้เกิดการแพร่กระจายเชื้อเป็นจำนวนมากโดยการแพร่กระจายของโรคเกิดขึ้นจากคนในครอบครัวไปรับมา ทำให้ผู้ใกล้ชิดและคนในบ้านติดเชื้อไปด้วย มีการดำเนินการกักตัวเป็นระยะเวลา ๑๔ วัน ทั้งผู้ติดเชื้อและผู้สัมผัสเสี่ยงสูงจากพบผู้ติดเชื้อเพียงหมู่บ้านเดียวในช่วงแรกๆ จนเริ่มมีการระบาดเป็นวงกว้างทั้งตำบล ส่งผลถึงเศรษฐกิจ ไม่กล้าออกไปทำงาน ทำให้ขาดรายได้ รวมถึงด้านสุขภาพใจของคนในชุมชน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ มีความตื่นตระหนก หวาดกลัว เครียด และวิตกกังวล จำเป็นต้องเสริมสร้างกำลังใจในระดับครอบครัว ชุมชน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือดูแลกันในยามวิกฤต ร่วมใจกันจัดการป้องกัน แก้ไขปัญหาจนสามารถก้าวข้ามปัญหาไปได้ อีกทั้งยังสามารถทำให้ชุมชนฟื้นตัวกลับสู่สภาพปกติในเวลาอันรวดเร็ว โดยใช้กระบวนการสร้างวัคซีนใจในชุมชน

๓. วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้าง “วัคซีนใจในชุมชน (Community Vaccines)” ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตำบลอุทัยเก่า อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี

๔. ทฤษฎี สมมุติฐาน (ถ้ามี) และกรอบแนวคิด

แนวคิดมาจากการประยุกต์เครื่องมือของกรมสุขภาพจิต ตามกรอบแนวคิดการสร้างวัคซีนใจในชุมชน (Community vaccines) จัดทำขึ้นโดยประยุกต์ใช้หลักการของการเตรียม บริการด้านสังคมจิตใจเพื่อรับมือการระบาดใช้วิกฤตใหญ่ในปี ๒๕๖๑ โดย Missouri Department of Health and Senior Services ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis communication), การสร้างความยืดหยุ่น ของชุมชน (Community Resilience), การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมจิตใจในภาวะวิกฤต (Psychosocial

support), และลำดับชั้นความต้องการของมาส์โลว์ (Maslow's hierarchy of needs Theory) โดยเปลี่ยนแนวคิดจากการดำเนินงาน ในระดับ “บุคคล” ไปสู่ “ชุมชน” เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและความยั่งยืน สามารถสรุปเป็น หลักการง่ายๆ คือหลัก “๔ สร้าง ๒ ใช้” ๔ สร้าง ประกอบด้วย ๑. การสร้างชุมชนที่รู้สึกปลอดภัย (Safety) ๒. การสร้างชุมชน ที่รู้สึกสงบ (Calm) ๓. การสร้างชุมชนที่มีความหวัง (Hope) และ ๔. การสร้างชุมชนเข้าใจ ให้โอกาส (Destigmatization) ๓ องค์ประกอบแรกนั้น คือหลักการสร้างความเข้มแข็งทางใจ (Resilience) เพื่อให้บุคคลนั้นพร้อมรับกับสถานการณ์ ที่เปลี่ยนแปลง และฟื้นคืนกลับมามีความสุขได้อีกครั้งเมื่อ เผชิญเหตุการณ์ร้ายๆ หรือสถานการณ์ที่ยากลำบากในชีวิต ซึ่งต้องอาศัยมาตรการการส่งเสริมและป้องกันโรคทางกาย เพื่อให้คนในชุมชนรู้สึกปลอดภัย และในขณะเดียวกันยังส่งผลให้คนในชุมชนรู้สึกสงบได้ เพราะสามารถลดความกังวลใจ ของการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

วัคซีนใจในชุมชน (Community Vaccines) หมายถึง มาตรการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมมือกันในการเผชิญกับปัญหาหรือวิกฤตต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมใจ กันจัดการป้องกัน แก้ไขปัญหาจนสามารถก้าวข้ามปัญหาไปได้ อีกทั้งยังสามารถทำให้ชุมชนฟื้นตัวกลับสู่สภาพปกติในเวลา อันรวดเร็ว วัคซีนใจนี้เป็นสิ่งที่เรียนรู้และพัฒนาให้เกิดได้ในทุก ชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่สามารถนำมา บทเรียนจากประสบการณ์ ที่ผ่าน มาของชุมชนมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ ชุมชนใด ที่มีวัคซีนใจเกิดขึ้น ย่อมถือว่าชุมชนนั้นมีภูมิคุ้มกัน ในชุมชน ที่ เข้มแข็งจะไม่หวั่นไหวกับวิกฤตต่างๆที่เข้ามาหลักวัคซีนใจ “๔ สร้าง ๒ ใช้ ” คือ

๔ สร้าง ประกอบด้วย

๑. สร้างความรู้สึกปลอดภัยในชุมชน การควบคุมโรคให้สงบและหมดไปจากชุมชนคือวัคซีนแรกที่ต้องทำอย่างเร่งด่วน ด้วยความร่วมมือจาก ทุกภาคส่วน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สาธารณสุข อสม. จิตอาสา ทหาร ตำรวจ และที่สำคัญคือคนในชุมชนให้ ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับมาตรการต่างๆ ที่นำมาใช้อย่างเข้มข้นในชุมชน

๒. สร้างความรู้สึกสงบให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยลดความตื่นตระหนกต่อเหตุการณ์หรือข่าวลือเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อ ด้วยการเน้นการสื่อสารเชิงรุกที่สามารถเข้าถึง คนในชุมชนได้ง่ายและทั่วถึง เช่น การลงเยี่ยมชุมชนเพื่อสื่อสารข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ในพื้นที่และวิธีการป้องกัน ตนเองให้ปลอดภัยจากโควิด-๑๙ ตามมาตรการของพื้นที่ โดยมีแกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และอสม.ลงเยี่ยม นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้าน การสื่อสารในเวทีประชุมหมู่บ้าน การสื่อสารผ่านไลน์ (Line)/ Facebook การเดินรณรงค์ตามจุดสำคัญของชุมชน เช่น ตลาด มัสยิด เป็นต้น และยังมีการให้ความรู้เรื่องการจัดการอารมณ์ และความเครียด ผ่านการติดตามเยี่ยมบ้านของอสมและผู้นำชุมชน

๓. สร้างความหวังให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเน้นการฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานการบริการต่าง ๆ ในชุมชนให้กลับมาเป็นปกติภายใต้ข้อกำหนดให้มี ความปลอดภัยในทุกกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มคนจำนวนมาก เช่น งานรื่นเริง งานประเพณี การค้าขาย หรือการท่องเที่ยว เป็นต้น การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชาชนในพื้นที่อย่างมาก เพราะการค้าขายและ การท่องเที่ยวซบเซาลง ภาครัฐจึงได้ยื่นมือเข้ามาช่วย เช่น การจัดงานสินค้าลดราคาเพื่อช่วยลดค่าครองชีพในการซื้อสินค้า อุปโภคและบริโภคของประชาชน และจัดให้มีรัฐสวัสดิการในการสร้างอาชีพให้เหมาะสมกับความถนัดของคนชุมชน เช่น การทำขนมประจำพื้นที่เพื่อส่งขาย เป็นต้น

๔. สร้างชุมชนที่เข้าใจและให้โอกาสกลุ่มป่วย กลุ่มเสี่ยงและญาติ ได้กลับมาใช้ชีวิตได้ตามปกติ ในชุมชน เนื่องจากชุมชนบางเทาถูกจัดเป็นพื้นที่สีแดงที่มีความ เสี่ยงสูงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ทำให้โดนโจมตี จากคนพื้นที่ใกล้เคียงว่าเป็นแหล่งแพร่เชื้อ และโดนแสดงท่าที รังเกียจ ดังนั้นฝ่ายที่เกี่ยวข้องซึ่งนำโดยผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ออกทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่ ว่าเป็น โรคนี้แล้วสามารถป้องกัน และรักษาให้หายกลับเป็นปกติได้ รวมทั้งให้โอกาสผู้ที่หายป่วยกลับมาใช้ชีวิตได้ตามปกติ โดยมี การจัดงานต้อนรับ

รับผู้ที่หายป่วยกลับบ้าน และเปิดโอกาสให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มาแบ่งปันประสบการณ์ขณะรักษาตัวให้กับคน ในชุมชน

๒ ใช้ หมายถึงจุดแข็งของของการทำงานในระดับชุมชน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือดูแลกันในยามวิกฤต โดยหลักการนี้เป็นหลักการที่ครอบคลุมสามารถนำไปประยุกต์เพื่อป้องกันการระบาดของโรคอื่นๆ ได้ในอนาคต ประกอบด้วย

๑. ใช้ศักยภาพที่สำคัญที่มีอยู่ในชุมชน (Community efficacy)

๒. ใช้สายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน(Community networks and relationships)

๕. วิธีการดำเนินการ

๑. กำหนดกรอบในการดำเนินการในพื้นที่

๒. แยกนำชุมชนประเมินชุมชนตนเองด้วย Checklist วัคซีนในชุมชน

๓. ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ผลการประเมินว่าชุมชนของตนยังขาดวัคซีนใจในด้านใด

๔. ใช้หลักวัคซีนใจ “๔ สร้าง ๒ ใช้” ไปปฏิบัติโดยร่วมกับเครือข่ายและแกนนำ ในชุมชนแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างวัคซีนใจในชุมชนในด้านที่ยังขาดหรือยังไม่สมบูรณ์

๕. ประเมินผลการดำเนินงานการสร้างวัคซีนใจในชุมชน โดยใช้ศักยภาพและสายสัมพันธ์ในชุมชน ด้วย Checklist วัคซีนในชุมชน

๖. ผลการดำเนินงาน

ผลจากการสร้างวัคซีนใจในชุมชนอุทัยเก่า พบว่า คนในชุมชนได้ปฏิบัติตามแผนและมีการดำเนินงานควบคุมโรค ตามมาตรการความปลอดภัยอย่างเข้มแข็ง เช่น กิจกรรมคัดกรอง กิจกรรมประชาสัมพันธ์ความรู้ กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมส่งเสริมการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้โดย กศน.สนับสนุน เช่นเดียวกันกับกิจกรรมอบรมสร้างอาชีพ เป็นต้น ผลการสำรวจชุมชนโดยใช้แบบสำรวจภูมิคุ้มกันทางใจก่อนการดำเนินการสร้างแผนชุมชน พบว่า ชุมชนมีต้นทุนภูมิคุ้มกันทางใจที่เข้มแข็งอยู่แล้ว แต่ยังมีส่วนขาด และจุดที่ยังต้องปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังพบว่าคนในชุมชนค้นพบความสามารถของตนเองในการจัดการกับชุมชนในสภาวะวิกฤต หลังจากที่ได้ทำกิจกรรมนี้ชุมชนเกิดความมั่นใจในความปลอดภัยของชุมชน และคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการความปลอดภัยของชุมชน คนในชุมชนที่ต้องการความช่วยเหลือ ได้รับการดูแลทางสังคมจิตใจและได้รับการเยียวยาอย่างทั่วถึง ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ผ่านพ้นวิกฤติ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์การเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ ที่เคยมาช่วยสร้างให้ชุมชน รวมถึง ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันอย่างไร้รอยต่อ นอกจากนี้คนในชุมชนยังมีความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ความเป็นห่วงเป็นใย ความสามัคคี ความร่วมมือของคนในชุมชน ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการสร้างวัคซีนใจ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า เพราะชุมชนอุทัยเก่า รู้จักใช้ศักยภาพในชุมชนอย่างคุ้มค่าและมีสายสัมพันธ์ในชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเอื้อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างวัคซีนใจทำให้ชุมชนเกิดภูมิคุ้มกันทางใจที่เข้มแข็ง

๗. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๑. การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง : นายกองดีการบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ผลักดันการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

๒. ชุมชนมีลักษณะเป็นเครือญาติผูกพันกัน : พึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๓. ประชาชนมีส่วนร่วม : ประชาชนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคอย่างเคร่งครัด

๔. การใช้ศักยภาพเครือข่ายต่างๆในชุมชน : องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดการช่วยเหลือกัน นอกจากนี้คนในชุมชนยังมีความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ความเป็นห่วงเป็นใย ความสามัคคี ความร่วมมือของคนในชุมชน ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการสร้างวัคซีนใจ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า เพราะชุมชนอุทัยเก่า รู้จักใช้ศักยภาพในชุมชนอย่างคุ้มค่าและมีสายสัมพันธ์ในชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเอื้อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างวัคซีนใจทำให้ชุมชนเกิดภูมิคุ้มกันทางใจที่เข้มแข็ง

๘. เอกสารอ้างอิง

กองส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.๒๕๖๓. นวัตกรรมวัคซีนใจในชุมชน สู้ภัย COVID-19 ปี

๒๕๖๓ ถอดรหัสคุณค่าในชุมชน